

Oponentský posudek na diplomovou práci
„Barokní krajina tvorba. Srovnání přístupu Šliků a Sasko-Lauenburských“
předloženou na Ústavu českých dějin FF UK v Praze
Bc. et Bc. Michalem Vokurkou

Vypracovala: Mgr. Eva Chodějovská, Ph.D.
Moravská zemská knihovna,
Sekce vývoje, výzkumu, inovací a digitalizace

V Brně, 14. května 2018

Téma, které si zvolil Michal Vokurka pro svou magisterskou práci, je mezioborové a v kontextu české historiografie velmi aktuální. Autor je přitom pro jeho zvládnutí dobře vybaven svým studijním profilem, kdy kombinuje historii a krajinářství. Práce zahrnuje jak „velké“ a dobře poznané fenomény utváření barokní krajiny, které se do středoevropského prostoru dostaly po vzoru italském a francouzském ke slovu teprve v pokročilém 17. a pak v 18. století: budování měst (městských čtvrtí), projekty příměstských rezidencí (vil); její těžiště pak spočívá ve zkoumání méně probádaného utváření venkovské krajiny (z českých aktuálních prací pro starší období a Jižní Čechy Robert Šimůnek, v kontextu valdštejnských panství Jiří Hrbek). V neposlední řadě Vokurkova práce propojuje téma výzkumu krajiny v minulosti s tématem architektury (kde jsou k dispozici práce o jednotlivých budovách, areálech nebo typech objektů (např. Jan Žižka, *Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách*. Praha: Národní památkový ústav, 2016, či stručná stať Eduarda Maura, *Česká barokní sýpka*, in: Vít Vlnas – Tomáš Sekyrka (edd.), *Ars baculum vitae*. Sborník studií z dějin umění a kultury k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc, Praha 1996 s. 156–159), méně již urbanisticko-architektonické analýzy větších krajinných celků. Jako jeden z cílů práce si M. Vokurka vytkl komparaci přístupu ke krajinářským úpravám dvou významných pobělohorských pozemkových vlastníků v Čechách: Schlicků a Sasko-Lauenburských. Jejich majetkové zájmy se protnulý v západních Čechách a rozsah domén je pro srovnání, jak je ukázáno v textu práce, velmi vhodný.

Práce sestává ze čtyř hlavních oddílů. Z nich je patrné systematické uvažování autora a smysl pro kompozici rozsáhlejšího textu. V úvodu je dán dostatečný prostor teoretickým východiskům studované problematiky a představení použitých pramenů vč. edičního zacházení s nimi. Mezi vysoce pozitivní charakteristiky práce jistě patří už fakt, že se autor neomezuje na česky psanou literaturu a prameny, ale sám aktivně, jak mohu z osobních konzultací potvrdit, vyhledává dosud v českém výzkumu v kontextu daného tématu nevyužívané dobové texty a opírá se o zahraniční literaturu; sám podnikl badatelskou cestu do německých archivů a knihoven. Obecnější myšlenkový rámec, který pro svou práci definuje, je velmi výstižný a přesvědčivý, jakož i zvolené pojmosloví, což s ohledem na mezioborový charakter práce není vždy samozřejmostí. (Vyzdvihuji zejména to, jak si autor definuje na základě rozsáhlé prostudované literatury a širokého kulturního přehledu, oba základní pojmy „barokní“ i „krajina“. Zde bych navrhovala pouze „samozřejmější“ práci s etablovaným pojmem „kulturní krajina“.). Ve druhé kapitole jsou představeny oba vybrané rody.

Nejrozsáhlejší je pak třetí z kapitol: „Krajinotvorba v praxi“. Komparace je vystavěna přehledně, přitom se zohledněním jak míry probádanosti obou domén, tak jejich specifik v kontextu krajinářském („u majetků sasko-lauenburských vévodů a jejich dědiček upřednostním popis jednoho každého panství, zejména jeho centra, zvláště, oproti spíše jednotnému pojetí souvislé šlikovské domény, kde krajinotvorba přesahuje správní členění a sjednocuje historicky samostatná území.“ /s. 38/) V případě podrobného popisu panství sasko-lauenburských vévodů, které jsou výsledkem původního autorova výzkumu, se ukazují jeho schopnosti historické práce: heuristika, zvládnutí pomocných věd historických, interpretace a kritika. Na rozdíl od schlickovské tematiky, které se v uplynulých letech věnovala soustavně Lucie Rychnová (a o jejíž práci se M. Vokurka po právu opírá), zůstávala sasko-lauenburská panství do nedávna výzkumem netočená. Autor zde prokázal, že práci s často velmi obtížnými historickými prameny raného novověku dobře zvládl a je schopen samostatného úsudku. Ten se projevuje zejména v „Závěru“ (po němž následují velmi dobře zpracovaný aparát a zejména přílohy, z nichž je patrná vysoká úroveň zvládnutí především kartografické metody v práci historika vč. terminologie a ocenění si zaslouží výběr ilustrací z pramenů, stejně jako fakt, že autor studovaná místa osobně procestoval, jak dokazují jeho vlastní snímky).

Zde, v „Závěru“, by mělo ležet těžiště práce. Autor zde shrnul své zásadní teze, které – jak již bylo naznačeno v úvodu posudku – odpovídají, ba často překračují aktuální úroveň studia dané problematiky v ČR. Nicméně by bylo vhodné věnovat jim větší prostor: komparaci obou domén samotné, srovnání užití jednotlivých krajinářských prvků – např. alejí – a také provázání obecnějších tezí a konkrétně studované problematiky. Jednou z významných obecnějších myšlenek je v úvodu vyřčená teze o ideologii a identitě, která stojí za krajinotvorbou (s. 17), další pak o recipientech barokní krajinotvorby a dešifrování kódu, jímž tato činnost „promlouvá“ (s. 17). Základní autorova obecná teze, v rámci níž rozvíjí své úvahy a konkrétní případy, je jistě správná, jen tyto dvě teze a poslední věta Závěru o šlechtické krajinotvorbě jako nenásilné formě totality (s. 84-85) by se měly stát předmětem podrobnější debaty např. v rámci obhajoby.

Konstatováním tohoto nedostatku, který autor jistě odstraní buď již u obhajoby, kde by bylo vhodné položit na rozvedení základních tezí a zdůraznění obecnějších závěrů komparace obou panství důraz, nebo později, s odstupem času, když bude práci připravovat k vydání, se dostávám k nedostatkům textu. Mezi ně patří konkrétně jako opomenutí dvou významných ikonografických pramenů pro schlickovská panství – rozsáhlých olejomalb okolí zámku v Kopidlně a Starých Hradech publikovaných v katalogu *Sláva barokní Čechie*. Dále opomenutí renesanční fáze přestavby zámku ve Starých Hradech (zmíněna je pouze barokní úprava, která byla zcela marginální oproti počínání Jiříka Pruskovského z Pruskova (s. 78). Kostel ve Veliši se významně uplatňuje také při dálkových pohledech na vesnici a celý Velišský hřbet nejen v rámci intravilánu obce (s. 78). K významným komunikacím na schlickovských panstvích (s. 81) je třeba připočítat i starou cestu z Prahy do východních Čech vedoucí přes Libáň. Pravdou je, že ji I. vojenské mapování již tolik nezdůrazňuje jako starší Müllerova mapa, ovšem chybí nám vhodný mapový podklad korespondující ideálně se studovaným obdobím, neboť příslušné sekce I. vojenského mapování pocházejí až z počátku 80. let 18. století.

Obecně by práce s I. vojenským mapováním zasloužila ještě hlubší rozmyšlení vzhledem k nejednotné dataci sekcí pro území Čech. Autor přejímá z literatury zjednodušené tvrzení, že mapování bylo pořízeno v letech 1764-1768, což o dochovaných sekcích pro severní polovinu Čech nelze tvrdit. (Srov. E. Chodějovská, I. vojenské mapování jako pramen pro poznání krajiny druhé poloviny 18. století: komunikace v pražském regionu. In: *Krajina jako historické jeviště: k poctě Evy Semotanové*. Praha: Historický ústav, 2012, s. 159-184.)

Čtení místy komplikují stylistické nedostatky. („Mezi historiky to vedlo k uvědomění si, že ...“ /s. 12/; „Mapa z roku 1738 sice alej nezachycuje, což ovšem neznamená, že tu nebyla (nezachycení je předurčeno zvoleným zpracováním mapy.“ (pozn. 353); „Od Lorety se táhly i pohledové linie severo-j jižním směrem, tedy na sever ke zmíněné kapli sv. Anny a na jih ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie v Kostelci, který již souseděl s Jičíněvsí.“ (s. 79).

Za opravu stojí také psaní pojmu *salla terrena* (s. 79). Několik marginálních formálních nedostatků je vhodné odstranit i v aparátu – krácení se vyznačuje standardně [...], nikoli slovem (v seznamu tištěných pramenů: Ferdinand Ludwig von BRESSLER UND ASCHENBURG, *Die Heutigen Christlichen Souverainen von Europa [kráceno]*, Breslau 1669 /s. 89/); v sekci „On-line odkazy“ by bylo vhodné uvést vždy název citované webové stránky a pak teprve adresu; není běžné uvádět editora u časopisu (Lucie RYCHNOVÁ, *Stavebník František Josef Šlik*, in: Petr Vorel (ed.), *Východočeský sborník historický* 21, Pardubice 2012, s. 163–196).

Autor, ať již záměrně či mimoděk, naznačuje možnosti dalšího rozvíjení práce. Jedním z nich je např. výzkum kultů římských (katakombálních) světců v kontextu barokních krajinných kompozic a krajinotvorby obecně. Zde se nabízí pro srovnání již popsany případ sv. Pavlíny Olomoucké (Miroslav Herold), sv. Sekundiny v Jičíně (Pavel Kracík) či sv. Reparát v Českém Krumlově (Zdenka Prokopová) a mnohé dosud neprostudované případy.

Další inspirativní pohled na problematiku by autor mohl – ke všem v předložené práci zmíněným – získat z recentní publikace *Krajina jako dílo. Barokní krajinou od Mikulova po Znojmo*, Brno 2016 (výsledek společného projektu NPÚ a řady dalších institucí: <http://www.baroknikrajinou.cz/>).

Obecně je ale potřeba ještě jednou zdůraznit, že předkládaná práce se kromě přínosného detailního poznání krajinářských úprav na panstvích sasko-lauenburských vévodů dotýká nejobecnější roviny úvah o krajině Čech v době baroka. Autor si některé fenomény uvědomuje a pojmenovává je mezi prvními badateli v České republice! Český výzkum barokní krajiny se tak posouvá také díky němu od deskripce celku a především jednotlivých elementů jednak k analyzování motivací a myšlenkového pozadí jednotlivých konceptů, jednak ke komparaci jednotlivých areálů.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení VÝBORNĚ a také po naznačených úpravách k otištění v některém z odborných časopisů či jako samostatnou publikaci.